

*Закреницька Л. А.,
доцент кафедри іноземних мов
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ НОВОТВОРИ У ФАХОВОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ ТЕРМІНІВ ХРИСТІЯНСЬКОГО БОГОСЛОВ'Я)

Анотація. Статтю присвячено вивченню термінологічних новотворів у англomовному дискурсі християнського богослов'я. Проаналізовано когнітивні передумови їхнього виникнення, досліджено особливості функціонування у фаховій науковій і публіцистичній літературі.

Ключові слова: термінологічний новотвір, неонім, термін, дискурс, текст.

Постановка проблеми. Епоха ХХ–ХХІ ст. вирізняється надзвичайною динамікою всіх сфер суспільного життя, прискоренням темпів соціальних змін. На тлі останніх теологія як одна із форм вираження релігійної свідомості отримує новий поштовх до переосмислення й інтерпретації християнських догм, спонукаючи теологів, священнослужителів і релігійних філософів усе активніше залучати до своїх теологічних суджень проблеми суспільства, людини, науки, культури, цивілізації тощо. Закономірним результатом цієї діяльності є виникнення християнсько-богословських термінологічних новоутворень, за допомогою яких нові богословські ідеї виражаються в богословському дискурсі.

Питання загальної та спеціальної неології постійно перебувають у полі зору сучасних вітчизняних і зарубіжних мовознавців (Ю.А. Зацний, А.Е. Левицький, О.І. Чередниченко, Ж.-Ф. Саблероль та ін.). У низці наукових праць розкриваються різні аспекти цього нового й перспективного напрямку лінгвістичних досліджень: дериваційний, дискурсивний, когнітивний, прагматичний, лексико-граматичний, соціолінгвістичний тощо. Вивчення новотворів у фаховій мові посідає чільне місце в системі термінологічних досліджень. Термінологічні неологізми на прикладі терміносистем різних мов досліджували такі лінгвісти, як В.П. Даниленко, Е.Ф. Скороходько, В.А. Татарінов, Л.Б. Ткачева, Г. Рондо та багато інших. Проте дотепер відсутні розвідки щодо вивчення англomовних християнсько-богословських термінологічних новотворів.

Метою статті є опис когнітивних і лінгвістичних передумов виникнення англomовних термінологічних новотворів у християнсько-богословському дискурсі та їхньої реалізація у джерелах функціонування. Матеріалом статті є 28 термінів-неологізмів, відібраних із фахових словників, текстів богословських наукових і публіцистичних видань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Новотвори відіграють значну роль у поповненні лексичної системи мови загалом і галузевих термінологічних систем зокрема. Термінологічні неологізми, або, за Г. Рондо, неоніми, заповнюють наявні лакуни в семантиці фахової

мови, що створює передумови для їхнього входження до корпусу фахових термінів окремої галузі. Вони стають необхідним об'єктом лінгвістичних досліджень, під час яких вирішуються такі практичні завдання: а) установлюються шляхи появи нового терміна; б) виявляються причини його виникнення; в) окреслюється прагматичний контекст використання [1, с. 16].

Вивчення сучасних термінологічних новотворів передбачає з'ясування когнітивних і лінгвістичних передумов їхнього виникнення й функціонування у фаховому дискурсі. Серед когнітивних чинників А.Е. Левицький виокремлює особливості, пов'язані з отриманням, опрацюванням, збереженням та передаванням інформації, а також ті, що відображають індивідуалізований характер комунікативної діяльності людини. Учений зауважує, що особливу роль у виникненні новотворів відіграє відображальна діяльність мислення людини, асоціативна основа образного відображення світу. Крім того, на думку автора, перед індивідом у процесі комунікації стоїть важливе завдання адекватного передавання власних понять, суджень і умовиводів [1, с. 20].

Серед лінгвістичних передумов виникнення новотворів А.Е. Левицький виокремлює загальнолінгвістичні процеси економії та аналогії [1, с. 20]. Ці процеси є діючими явищами, що зумовлюють формальну структуру термінологічних новотворів у галузі християнського богослов'я.

Важливо зауважити, що, порівняно з іншими галузями, сучасна християнська теологія залишається догматичною, консервативною і традиціоналістичною. Модернізується вона вкрай повільно, переважно в напрямі пристосування до цих науки й суспільства, а також шляхом взаємодії позицій її різноманітних течій і шкіл. Тому, відповідно, неологічна номінація в галузі християнського богослов'я не виявляє високого ступеня активності. Проте якісні зміни в соціальній, політичній і духовній сферах стали потужними викликами для системи традиційних положень основних конфесій. Сукупність цих викликів охоплювала проблеми війни та миру, досягнень науки й техніки, поширення атеїзму, трансформацій інституту родини та характеру взаємовідносин між статями й у межах однієї статі, еволюцію моральних цінностей тощо [2]. Уникнути висловлення конкретної позиції церкви в цьому контексті було неможливим. Упродовж останніх десятиріч термінологія християнського богослов'я поповнилась низкою неологізмів, частина яких досі не зафіксована у фахових термінологічних словниках.

Термін *aggiornamento* «аджорнаменто» (італ. *aggiornamento* – оновлення) став широко застосовувати-

ся в Римі-Католицькій Церкві під час понтифікату Папи Івана XXIII з часу Другого Ватиканського собору, що мав місце 11 жовтня 1962 року. Необхідність *aggiornamento* «аджорнаменту» в Церкві була зумовлена прагненням більш досконало виконувати своє призначення, бути відкритою для співпраці зі світом, іншими християнськими церквами й нехристиянськими релігіями, відповідаючи вимогам часу [3]. Функціонування цього терміна фіксуємо в низці фахових праць наукового та публіцистичного жанрів, зокрема *“How Vatican II developed shows the importance of these two ideas for the debates on the Church, aggiornamento, and the modern world”* [4]; *“After Vatican II, however, the task was ... one of getting the people to accept the official reforms with no debate and scarcely any discussion. Aggiornamento monopolized this effort. Updating was easy to understand and widely appealing to the masses ...”* [5].

Традиційно в культурології термін *inculturation* «інкультурація» позначає процес опанування членом конкретного суспільства основних рис і змісту культури свого суспільства, менталітету, культурних зразків і стереотипів [6]. Як богословський термін це слово з'являється в церковних і богословських працях з 1979 року, коли Папська Біблійна Комісія присвятила свою пленарну сесію темі «Інкультурація віри у світлі Біблії» [7]. У контексті християнського богослов'я термін *inculturation* утілює ідею «запровадження віри Христової через специфіку тієї чи іншої національної культури» [8], що простежується, зокрема, у відмінностях відправи богослужіння у різних етносах. Наприклад, Латинська літургія в Польщі вірно дотримується порядку й формальності, які походять від священика, проповіді в Німеччині та Швейцарії відрізняються аналітичними роз'ясненнями духовності, а в Канаді й Америці всі літургії є коротшими за своєю тривалістю завдяки місцевому наполяганню на «рентабельності часу». Цей неонім виявляємо в низці публікацій наукового та публіцистичного жанрів на кшталт *Theological Studies*, *U.S. Catholic* та інших: *“Using elements of Jewish culture, Jesus sought to instill into the Law and the Jewish religion a new vision based on the Good News. ... Jesus issued this challenge from within the culture itself and not from outside it. This is the inculturation approach to evangelization”* [9]; *“Fortunately, however, inculturation is not imposed from on high. It begins from below, from the people's appropriation of the faith”* [10].

Термін *ad gentes* (лат. «до народів») бере свій початок від назви декрету про місіонерську діяльність Церкви *“Ad Gentes”*, який був схвалений на Другому Ватиканському соборі Католицької церкви й затверджений папою Павлом VI 18 листопада 1965 року. Новоутворений термін характеризує християнську місію церкви, звернену до народів, які не знають Христа та Його Євангелії. Продовженням еволюції місіонерської діяльності в сучасному світі став рух від моделі місії *“ad gentes”* до *“inter gentes”* (серед народів). У моделі *“inter gentes”* місія ввірена кожному християнинові, а не окремому місіонерові, і християнські цінності в сучасному світі повинні втілюватися через діалог з іншими народами й культурами [11]. Щодо функціонування цих неонімів у християнсько-богословському дискурсі, то варто зауважити, що вони радше зустрічаються в наукових фахових виданнях, наприклад: *“... I sense that*

the moment has come to commit all of the church's energies to a new evangelization and to the mission ad gentes” [12]; *“Inter-Gentes (“from among and with the people”) reminds us of the importance of our relational reality. This reflects the heart of the paradigm shift of engaging in mission”* [13].

Термін *theology of the Body* «теологія тіла» увійшов до богословського вжитку після проголошення Святим Папою Іваном-Павлом II 129 проповідей з вересня 1979 року по листопад 1984 року, у яких здійснено спробу пересмислити домінуюче в Церкві протягом кількох століть бачення подружжя, тіла, сексуальності з огляду на первинний Божий план і оголошення розуміння людства через образ Триєдиного Бога та обґрунтувати вчення Католицької церкви про таїнство шлюбу. Незважаючи на те що цей термін не виявлений нами в сучасних християнсько-богословських словниках, його нерідко можна зустріти у фаховій публіцистичній літературі. Наприклад: *“The Roman Catholic Theology of the Body, a comprehensive teaching comprising the role of sexuality in human life, developed by John Paul, is one religious teaching that includes an emphasis on the importance of the physical in marriage”* [14].

У межах офіційної доктрини єдиного вчення про людину й суспільство частина католицьких філософів намагається трансформувати соціальну філософію католицизму в своєрідну соціальну теологію, або «теологію земних реальностей» – *theology of earthly realities*. Термін, започаткований бельгійським католицьким богословом Густавом Тілсом, утілює розроблене автором в 1940-х – 1950-х роках біблійне вчення про взаємодію сучасної церкви та світу [15]. У контексті «теології земних реальностей» розмежовують *theology of culture* «теологія культури», *political theology* «теологія політики», *theology of peace* «теологія миру», *liberation theology* «теологія визволення».

Особливе місце в «теології земних реальностей» належить *liberation theology* «теології визволення». Термін-неонім *liberation theology* виник для позначення руху, започаткованого в Латинській Америці наприкінці 1960-х років, з метою політичного визволення від бідності та гніту. Засновником «теології визволення» вважають Густаво Гутьєрреса (Gustavo Gutiérrez), професора Католицького університету в Лімі (Перу), автора програмної праці *“Teología de la Liberación”* (1973). На думку І. Гутьєрреса, традиційно богослов'я лише потрактовувало істини Одкровення, однак відтепер теологія повинна виступати за покращення земних умов життя християнина, звільнення його від політичного й соціального гніту, економічних негараздів, що і є тим справжнім спасінням, яке Церква обіцяє своїм вірним [2].

“During the 1960s Latin American liberation theology and German political theology criticized the traditional focus on private virtue in light of the social dimension of the Christian message” [16].

Спроба П. Тіллаха примирити релігію із сучасним світом вилилась у доказ того, що релігія становить внутрішній смисл духовного життя. На його думку, релігія є сутністю культури, а культура – вираженням релігії. Принцип гармонії релігії та культури становить сутність терміна-неоніма *“theology of culture”*. Усе те, що реалізується в досягненнях людської культури, за змістом є глибоко релігійним. *“The conservative impulse to guard*

the integrity of a distinctly reforming confession can not come to completion without an effort to engage the world as God's commonwealth. This is why reforming theology ought to include both a confessional-dogmatic dimension and a dialogical theology of culture" [17].

Широкі дискусії в колі філософів викликала концепція **demythologization** «деміфологізації», сформульована німецьким богословом Р. Бульманом у 1940-х роках. Він обґрунтовує ідею про те, що біблейські міфи є лише способом передачі змісту віровчення. Проте цей спосіб, на думку Р. Бульмана, уже застарів, а міфологічна картина світу, яка лежить в основі традиційного християнства, є чужою й непринятною для сучасної людини. Для подолання такої кризи необхідно деміфологізувати християнське вчення, виразивши його зміст у термінах людського існування.

"While not all Christians embraced Bultmann's demythologizing project earlier in this century, almost all Western Christians have been influenced by the demythologizing and disenchanting tendencies of post-Enlightenment scientism in their relation to nonhuman creatures, thereby alienating themselves from the Scriptures and engaging in a de facto act of demythologization" [18].

За формальною структурою аналізовані неоніми є переважно двоконпонентними словосполученнями, утвореними за моделями N+of+N, A+N, N+N (67,8% усіх одиниць), менша кількість утворена за допомогою афіксів (21,4% усіх одиниць). Три новотвори є неадаптованими запозиченнями з латинської та італійської мов.

Висновки. Отже, християнсько-богословський дискурс кінця ХХ – початку ХХІ ст. відзначений виникненням термінологічних новотворів, які відображають формування конфесійних доктрин, що стосуються суспільно-політичної площини буття. Значний вплив на цей процес мав антропологічний чинник в особі провідних служителів церкви й теологів. У структурному моделюванні англійських християнсько-богословських неонімів простежується принцип економії та аналогії. Щодо сфери функціонування ці новотвори радше фіксуються в наукових фахових працях.

Перспектива подальших досліджень полягає у вивченні текстуальних характеристик різножанрових текстів англійського християнсько-богословського дискурсу.

Література:

1. Левицький А.Е. Актуальні проблеми розвитку неології (на матеріалі сучасної англійської мови) / А.Е. Левицький // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2005. – № 23. – С. 16–21.
2. Романюк А.С. Конфесійні суспільно-політичні доктрини / А.С. Романюк // Історія західних політичних вчень : [навч. посіб.] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pidruchniki.com>.
3. Adzhornamento [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://catholicencyclopedia.in.ua/adzhornamento/>.

4. Faggioli, Massimo. Sacrosanctum concilium and the meaning of Vatican II // Theological Studies. – 2010. – Vol. 71. – Iss. 2. – P. 437–452.
5. Performing the faith // Christian Century. – 2006. – Vol. 123. – Iss. 24. – P. 28–35.
6. Словник іншомовних соціокультурних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://slovopedia.org.ua/39/53382/260777.html>.
7. Вера и инкультурация [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_1988_fede-inculturazione_ru.html/.
8. Инкультурация апостольского служения монашества УГКЦ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://jesuits.org.ua/инкультурация-апостольского-служив/>.
9. Cook, Michael L. The African experience of Jesus // Theological Studies. – Sep2009. – Vol. 70. – Issue 3. – P. 668–692.
10. John S Cummins. Out of Africa // U.S. Catholic. – 2005 (Sep), Vol. 70. – Iss. 9. – P. 18–23.
11. Ad gentes and the new evangelization [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wonersh.org/wp-content/uploads/2013/06/20130904-Ad-Gentes/>.
12. Dulles, Avery. John Paul II and the advent of the new millennium // Source America. – 1995. – Vol. 173 – Iss. 19. – P. 9–16.
13. Missio Inter-Gentes [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mafrsoutafrica.files.wordpress.com/2013/07/iasm-conference-synthesis-mission-inter-gentes.pdf/>.
14. Dolores T Puterbaugh. On the Prowl // USA Today. – 2010. – Vol. 139. – P. 54–57.
15. Systematic Theology: Roman Catholic Perspectives / Ed. Francis Schüssler Fiorenza, John P. Galvin. – Minneapolis : Fortress Press, 2011. – 704 p.
16. Cahill, Lisa Sowle. Caritas in veritate: benedict's global reorientation // Theological Studies. – 2010. – Vol. 71. – Issue 2. – P. 291–319.
17. Conservatives, progressives and the spirit of reforming Prot // Christian Century. – 1993 (Jul). – Vol. 110. – Iss. 22. – P. 740–744.
18. Trees, forestry, and the responsiveness of creation // Cross Currents. – 1994. – Vol. 44. – Iss. 2. – P. 149–163.

Закреницкая Л. А. Терминологические новообразования в профессиональном дискурсе (на материале англоязычных терминов христианского богословия)

Аннотация. В статье рассматриваются когнитивные предпосылки образования англоязычных христианско-богословских терминологических новообразований, исследуются особенности их функционирования в специальной научной и публицистической литературе.

Ключевые слова: неоним, термин, дискурс, текст.

Zakrenytska L. Terminological neoformations in professional discourse (on the basis of English terms of Christian Theology)

Summary. The article deals with terminological neoformations in English Christian Theology discourse. Cognitive prerequisites of their formation are analyzed and spheres of their functioning are studied.

Key words: terminological neoformations, neonom, term, discourse, text.